

- 4) системи господарювання на осушених болотах;
- 5) вивчення способів боротьби із бур'янами на болотах;
- 6) удобрення боліт;
- 7) технічне використання боліт.

Таким чином, завдячуючи продуманій системі державної підтримки, а також поетапному плану робіт через заходи популяризації та підготовку відповідних фахівців за досить короткий термін в країні вдалося створити постійно діючу мережу дослідних установ, що забезпечувала організаційно повноцінне запровадження культури боліт з урахуванням місцевих природних особливостей. Також за рахунок відпрацьованих і погоджених через відділ земельних покращень Департаменту землеробства наукових програм досліджень всіх типів тогочасних дослідницьких інституцій у вигляді як болотних станцій так полів, а також господарств вдалося теоретично і практично забезпечити суттєвий підйом продуктивності лук та відпрацювати технологічні елементи культури боліт.

ВНЕСОК ВІТЧИЗНЯНИХ ВЧЕНИХ У СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ДОСЛІДНОЇ СПРАВИ У ЗЕМЛЕРОБСТВІ УКРАЇНИ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ ст.

Муска М.С.

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН (м. Київ)

Одним з творців та генераторів ідей, які словом і справою прославляли нашу країну, є видатний вчений-агробіолог, державний діяч та один з дієвих організаторів академічної науки в Україні – професор Соломон Львович Франкфурт (1866–1954). Його напрацювання, розпочаті ще на початку ХХ ст., успішно розвивають, удосконалюють та застосовують на благо нашої країни й нині. Високе визнання як вчений і організатор галузевої науки в Російській імперії та за її межами С.Л. Франкфурт отримав у 1901 р., очоливши агрохімічну лабораторію Південноросійського товариства заохочення землеробства і сільської промисловості, що розпочала свою роботу у 1898 р. під керівництвом професора П.Р. Сльозкіна (1862–1927).

Від імені київської агрохімічної лабораторії, як однієї з найкращих за технічним оснащенням та результатами діяльності, С.Л. Франкфурт неодноразово представляв Російську імперію на різних міжнародних наукових форумах. Згодом на основі Центральної агрохімічної лабораторії шляхом реорганізації створено нинішній Національний науковий центр «Інститут землеробства НААН», вчені якого продовжили та розширили напрацювання і здобутки професора С.Л. Франкфурта для розвитку високопродуктивного вітчизняного землеробства.

У 1920-х рр. науковцями Інституту всебічно досліджено ґрунтовий покрив країни, складено ґрунтові та агрохімічні карти, розроблено ефективні заходи хімічної меліорації ґрунтів та боротьби з ерозією ґрунтів: визначено

ефективні способи нагромадження і використання місцевих добрив та раціональне їх внесення під різні культури у сівозмінах; засоби хімічної меліорації та боротьби з ерозією ґрунтів шляхом побудови ґрунтозахисних сівозмін. У 1930-х рр. під керівництвом академіка О.І. Душечкіна (1874–1956) започатковано системні дослідження з ефективного внесення мінеральних добрив (суперфосфату, селітри, томасшлака) та хімічної меліорації (вапнування кислих та гіпсування солонцюватих ґрунтів) у сівозмінах з цукровими буряками та зерновими культурами. Розширення системних досліджень з удосконалення норм і способів внесення вапна та інших агрохімічних заходів, обробітку ґрунту для умов Лісостепу, Полісся, Прикарпаття та Карпат продовжив кандидат наук Ф.А. Попов (1901–1987). Професор О.М. Надеждин розробив науково обґрунтовані зерно-бурякові сівозміни; кандидат наук І.Л. Колоша обґрунтував ефективні системи удобрення для зерно-бурякових сівозмін; Г.Г. Махов запровадив ґрунтозахисні сівозміни для ерозійно небезпечних ґрунтів.

У 1941 р. вчених інституту евакуювали у глиб країни, а у 1944 р. після звільнення м. Київ від німецьких загарбників вони продовжили свою роботу. Через знищення енергетичних ресурсів, псування стаціонарних дослідів та порушення сівозмінних полів у перші післявоєнні роки, поряд з організацією науково-дослідних робіт, приділено значну увагу організаційно-відновлювальним роботам. У 1946 р. під керівництвом професорів М.М. Годліна, О.І. Душечкіна відновлено дослідні поля, обладнано лабораторії і повністю освоєно землі під посіви, захищено першу дисертацію післявоєнного часу, присвячену агроекономічній оцінці сівозмін.

У кінці 1940-х рр. наукові дослідження отримали визнання завдяки встановленню кандидатом наук В.О. Пастушенком (1907–1999) нових підходів до теоретичних і методичних аспектів розроблення різних типів і видів сівозмін, насичених 40–100% зерновими, 10–40% технічними, 10–60% кормовими та проміжними культурами для господарств різної спеціалізації. Вперше встановлено наукові та методологічні принципи розміщення сільськогосподарських культур у зерно-просапних сівозмінах (роль попередників, бобових культур, чорного і зайнятих парів, повторних посівів) для господарств північно-західного Лісостепу України; явище несумісності культур, алелопатичної ґрунтовтоми та інших біологічних чинників, що стримують зростання продуктивності сівозмін; теоретичні, методологічні та практичні основи протиерозійних заходів, що включають протиерозійну організацію території, запровадження ґрунтозахисних сівозмін, ефективний обробіток ґрунту та оптимальне використання добрив.

Під керівництвом В.О. Пастушенка розроблено ефективні системи обробітку ґрунту, удобрення, сівозмін в умовах зрошення, раціональні режими зрошення сільськогосподарських культур у різних ґрунтово-кліматичних умовах; заходи боротьби із засоленням та заболоченням ґрунтів, створення і збереження довголітніх сінокісно-пасовищних угідь високої продуктивності шляхом запровадження лучних сівозмін з різним насиченням просапними

культурами. Встановлено підвищення якості сільськогосподарської продукції в залежності від складу і чергування культур у сівозмінах Лісостепу та Полісся. Вперше в Україні розпочато і здійснено системні дослідження кругообігу азоту в системі «грунт – добриво – рослина – вода – атмосфера» за допомогою стабільного ізотопу азоту, параметрів симбіотичної і несимбіотичної азотфіксації в польових умовах, що дало нове уявлення про трансформацію азоту в цій системі.

Отже, значний внесок у становлення та розвиток дослідної справи у землеробстві України на початку ХХ ст. зробив видатний вчений-агробіолог, фундатор нинішнього ННЦ «Інститут землеробства НААН», професор С.Л. Франкфурт, який теоретично обґрунтував, методично підтвердив і практично довів, що за рахунок внесення органічних і мінеральних добрив можливо значно підвищити продуктивність та якість сільськогосподарських культур у сівозмінах. У першій половині ХХ ст. його напрацювання продовжили і значно розширили вчені Інституту М.М. Годлін, О.І. Душечкін, І.Л. Колоша, Г.Г. Махов, О.М. Надеждін, В.О. Пастушенко, Ф.А. Попов, П.Р. Сльозкін та ін., які й нині залишаються одними з найбільш компетентних популяризаторів науково обґрунтованого ведення землеробства в Україні.

РОЛЬ П.Г. ШИТТА В ОРГАНІЗАЦІЇ СТВОРЕННЯ ДОСЛІДНОЇ СТАНЦІЇ ПРИ УМАНЬСЬКОМУ УЧИЛИЩІ ЗЕМЛЕРОБСТВА І САДІВНИЦТВА

Нижник С.В.

Уманський національний університет садівництва (м. Умань)

У липні 1913 р. Департамент Землеробства звернувся до всіх закладів із пропозицією запропонувати питання, які, на думку місцевих дослідних установ, були б доречними винести на обговорення засіданню з дослідної справи при Вченому Комітеті Головного Управління Землеустрою і землеробства.

Засідання відбулось з 10 лютого 1913 р. з залученням фахівців сільськогосподарської дослідної справи. Вчений Комітет склав розширену програму (55 пунктів) та доручив організувати та головувати А.А. Шульцу, Комісії з сільськогосподарської дослідної справи.

Для попереднього ознайомлення спеціальних питань програми при засіданні було організовано 11 комісій. Одну із них, а саме: «Методика садового досліджу» очолив В.В. Пашкевич, який працюючи викладачем в Уманському училищі землеробства і садівництва (1885–1892) та головним садівником Царициного саду здійснює реконструкцію парку: поблизу оранжерей розбивається відомий арборетум – «Англійський парк», який і понині прикрашає «Софіївку»; закладається помологічний сад, в якому було 350 сортів яблунь, 250 – груш, 40 – слив, 50 – вишень і черешень вітчизняних та зарубіжних сортів; створюється формовий сад для навчання учнів технології обрізування плодкових дерев і ягідних кущів та ін.

Секція «Методика садового досліджу» мала вісім засідань, на яких були вислухані та обговорені 12 докладів з питань методики та організації дослідно-